

В. А. Малахов, Г. Б. Марушевський, А. А. Субботін, А. М. Єрмоленко, Д. М. Годлевська, В. П. Шибіко, П. І. Косуха, В. С. Лісовий

Етика

ЕТИКА (лат. *ethica*, від грец. ἠθικός – звичай, вдача, характер) – філософська наука, об'єктом дослідження якої є *мораль*, моральність; система моральних норм і цінностей, властива певній спільноті, соціальній, професійній або іншій групі людей. Е. як наука зосереджує увагу на проблемах сутності й функціонування моралі, досліджує специфіку морал. норм і цінностей, з'ясовує морал. аспекти люд. свідомості, діяльності й спілкування, аналізує мову моралі, значення і функції морал. висловлювань. Термін «Е.» закріпився у філос. вжитку від 4 ст. до н. е. (завдяки назвам праць Аристотеля «Нікомахова етика», «Евдемова етика», «Велика етика»). За Аристотелем, Е. разом з *політикою* утворює царину практ. (на відміну від теор. і творчо-продукт.) пізнання. Згодом стоїки поділили філософію на осн. галузі – [логіку](#), [фізику](#) (далі *метафізику*) й Е. Традиція такого розподілу усталася в європ. культурі. Структуру етич. знання визначають наявністю в ньому таких підрозділів: а) описова, або дескриптивна Е. (досліджує конкретні феномени моральності); б) нормативна Е. (кодифікує і систематизує приписи моралі); в) власне філос. теорія моралі (осмислює її з погляду фундам. проблем буття людини у світі). Розрізняють також заг. і прикладну Е. (напр., професійна); макроетику (норми й принципи, здатні до універсалізації) та Е. локал. люд. спільнот (напр., етнетики). Проблем. спектр Е. охоплює: а) проблеми власне моралі як певної нормативно-цінніс. системи; б) проблеми моральності як галузі практ. стосунків, звичаїв, вчинків; в) проблеми смисложиттєвого пошуку і внутр. самовизначення людини. Сучасне життя ставить перед Е. низку актуал. завдань. Зростання технол. потенціалу людства вимагає етич. осмислення сукупності стосунків людини з [довкіллям](#) (так формується екол. Е.). Духовносвітоглядні зміни сучасності обумовлюють потребу в новому обґрунтуванні внутр. морал. засад люд. буття. Трансформац. процеси у посттоталітар. суспільствах залучають етичну думку до розбудови демократ. устрою. Розвиток економіки, науки, культури породжує нові проблеми в галузях приклад. Е., зумовлює появу етич. дисциплін (напр., [біоетики](#)). Осн. поняття Е., що відображають структуру моралі й визначають специфіку морал. осмислення люд. буття, називають категоріями Е. Їхньою особливістю є те, що вони утверджують реальність належного. Так, категорія обов'язку виражає належне і сама є формулюванням належного, проте її статус як категорії безпосередньо вказує на буттєву вкоріненість, реал. обґрунтованість даного виміру

належності. Відповідно до множинності типів і різновидів самої моралі, варіативності зв'язків між її істот. компонентами систематизація категорій у сучас. Е. має відкритий, плюралістич., полімодал. характер. Зокрема виділяють категорії морал. свідомості – добро і зло, сенс життя, обов'язок, відповідальність, справедливість, морал. ідеал, щастя; морал. самосвідомості – честь, гідність, совість, сумління, розкаяння, сором; етич. діяльності – вибір, свобода вибору, свобода волі, вчинок, ціль і засоби діяльності (морал. аспект), мотив і результат діяльності (морал. аспект); морал. відносин (етич. спілкування) – відкритість і замкненість, толерантність, повага, пошана, співчуття, співпереживання, милосердя, любов; структурні категорії моралі – норма морал., цінність морал., принцип морал., чеснота, добродієвість, порок, імператив, оптатив (спрямованість на досягнення блага), взаємність та ін. Втім, необхідно враховувати, що подібні переліки є неповними, а доречність чи недоречність групування категорій Е. за певною схемою може бути доведена лише стосовно тієї чи ін. їх інтерпретації. Спроби встановити абсолютну сутнісну градацію категорій не відповідають рівневі складності й динамізму сучас. морал. досвіду.

Своєрідність етич. думки України пов'язана з особливостями укр. нац. етосу. За часів язичництва і після прийняття християнства морал. вдача давніх русичів здебільшого позначалася прихильністю до ладу і миру, емоційністю в поєднанні з душев. стриманістю, нелюбов'ю до надто різкого й наполегливого самовияву. Давньорус. святі являють християн. світові своєрід. етос «світлої мірності» (за визначенням Г. Федотова). Становлення укр. морал. вдачі набувало форм поліфоніч. взаємозв'язку хлібороб. та козац. елементів. Цінності природовідповідного селян. устрою корелюють із вітчизн. варіантом волелюб. і войовничої «лицар. Е.», знайомої народам Європи. Контрастність зазначеного сполучення підсилюється впливом великих розподілів між Сходом та Заходом, у напруж. атмосфері яких відбувалося морал. самовизначення українців. Морал.-етич. поліфонізм укр. свідомості знаходить вияв у зіткненні особистіс. настанов, образів «укр. людини» (М. Шлемкевич). Спіл. рисою нац. етосу залишається помірков. індивідуалізм і споглядал. емоційність, санкціонована духовно-реліг. практикою православ'я. Елементи власне етич. рефлексії наявні у вітчизн. літературі від 11–12 ст. У духов. культурі України складалася виразна етико-життєбудівна домінанта, що визначатиме істотні тенденції вітчизн. літ-ри, філософії, мистецтва. Спроби концептуал. розроблення етич. проблем знаходимо в укр. мислителів 16–17 ст. (С. Оріховського, К.-Т. Ставровецького та ін.). У Києво-Могилян. академії викладання Е. відокремили в самот. систематизов. розділі у 1-й пол. 18 ст. (курси Ф. Прокоповича, С. Калиновського, М. Козачинського та ін.); при цьому етичну проблематику висвітлювали переважно в традиц. аристотелів. стилі з відчут. впливами соц.-гуманіст. ідей Нового часу. Традиції даного етапу розвитку вітчизн. етич. думки увінчує й водночас відхиляє творчість Г. Сковороди з його бароковим мисленням, скерованим на кардинал. проблеми життя, смерті й гідності людини. Сковородинів. настановчі ідеї «серця» й «веселія сердечного», «сродної праці» й «нерівної рівності», мудрої й вибагливої простоти

життя окреслюють ціліс. образ етич. індивідуальності, привабливий для наступ. поколінь вітчизн. мислителів. Розвиток Е. в Україні упродовж 19 – поч. 20 ст. істотно пов'язаний з діяльністю духов. академій, становленням університет. центрів. Серед тогочас. мислителів, ідеї яких виявилися найбільш стимулюючими в етич. відношенні, слід відзначити П. Юркевича, чия філос. діяльність спрямована на крит. реабілітацію ідеалізму платонів. типу, утвердження духов. і морал. засад люд. буття. Дискусійним є погляд на П. Юркевича як на виразника укр. версії «філософії серця». До проблем Е. звертаються й сучасні укр. вчені. Після періоду панування ідеол. парадигми, в рамках якої Е. поставала лише як допоміжна ланка «теорії комуніст. виховання», від кін. 1970-х рр. в Україні помітне пожвавлення дослідн. інтересів у галузі Е. Для оновлення Е. потребувала розмежування із засадничими положеннями марксист. теорії – її субстанціалізмом, «поцейбічністю», абсолютизацією практ. діяльності людини. Істот. значення в цьому зв'язку набув здійснений науковцями Інституту філософії НАНУ (Київ) перехід від діяльнісної до культурфілос. методології, що охоплює виміри люд. спілкування й цінніс. орієнтації, відкриваючи простір для осмислення феноменів духовності й моралі ([В. Іванов](#), [С. Кримський](#), [В. Малахов](#)). Водночас з'явилися дослідж. з проблем сенсу життя і гуманіст. світогляду ([В. Шинкарук](#), [О. Яценко](#)), взаємозв'язку етичного й естетичного ([О. Фортова](#)), морал. розвитку особи ([О. Левицька](#)), сутності морал. культури (Т. Аболіна). У низці розвідок висвітлено морал. сенс окремих екзистенц. станів людини – сорому, розлуки, страждання ([В. Малахов](#), [В. Нестеренко](#)). Укладають сучасні підручники з Е., видають праці, присвяч. аналізу новіт. етич. теорій ([А. Єрмоленко](#), [В. Мовчан](#) та ін.). Зростає увага дослідників до проблем філос. обґрунтування Е., дискурсу етич. цінностей, взаємин макроетики й етнотетики ([А. Єрмоленко](#), [В. Пазенок](#)), Е. та політики тощо. Етична думка сучас. України прагне осмислити непросту ситуацію, коли на тлі радикал. трансформації екон. і соц.-політ. системи перед вітчизн. культурою постає двоїсте завдання: відновлення влас. ідентичності та залучення до європ. спільноти з притаманними їй цивілізац. і морал. нормами. Актуал. проблеми пов'язані з необхідністю оновлення етич. основ сусп., громад. та культур. життя, розвитку етич. освіти.

В. А. Малахов

Етика екологічна (Е. е.) – напрям етики, який вивчає етичні ставлення людини і суспільства до природи, моральні підвалини екологічної відповідальності. Предмет Е. е. – вивчення засад морал. ставлення людини до природи; аналіз стереотипів люд. поведінки, що призводять до екол. проблем; пошук етич. ідеалів ставлення суспільства до природи. Витоки Е. е. пов'язані з працями Г.-Д. Торо, Ч. Дарвіна, А. Швейцера. Про появу власне Е. е. можна говорити з моменту поєднання екол. та етич. принципів в Е. землі О. Леопольда, що знайшло відображення у дослідж. «Альманах песчаного графства» (Москва, 1980). Від 1970-х рр. у зх. філософії виокремилася [екології філософія](#). Водночас у зв'язку з осмисленням причин і наслідків екол. кризи, а також пошуком соціально прийнятних способів її

подолання почала формуватися Е. е. Уперше у філос. курсах ВНЗів вона з'явилася на поч. 1970-х рр. Е. е. виходить з того, що традиц. філософія та зумовлена нею мораль – швидше джерела сучас. екол. проблем, ніж засоби для їх розв'язання. Проблеми, що у своїй сукупності є складовими екол. кризи, такі всеосяжні, серйозні, складні й важко контрольовані, що змушують філософію шукати шляхи докорін. перебудови моралі. Зміна природи люд. діяльності потребує й змін у Е. Зх. етичні вчення пов'язують цінності та права з особами і наголошують, що все те, що належить позаособистіс. світу, підкорене особистісному. Е. е. спрямов. на розширення світу цінностей таким чином, щоб природа стала спіл. благом, на визнання самоцінності живої та неживої природи. Е. е. вводить у сферу Е. той світ, який раніше розглядали лише з погляду корисності та доцільності; робить спробу включити у межі Е. не тільки людей, а й ін. істот, екосистеми і світ природи загалом. Гол. напрями сучас. Е. е.: екоцентризм, глибинна екологія, екофемінізм, екоанархізм, біоцентризм, «права тварин». В Україні проблеми Е. е. досліджують в Інституті філософії НАНУ (Київ); популяризацію ідей Е. е. здійснюють Київ. екол.-культур. центр (видає «Гуманитарный экологический журнал») та укр. відділ. Міжнар. союзу екоетики.

Г. Б. Марушевський

Етика міжнародна (Е. м.) – етичні аспекти *міжнародних відносин*. У дискусії навколо міжнар. відносин значення Е. змінювалося впродовж усієї історії розвитку дисципліни. Посідає центр. місце в доктрині політ. ідеалізму з його норматив. та етично обґрунтованим твердженням про необхідність і можливість практ. реалізації ідеї універсал. миру шляхом розбудови системи Інститутів міжнар. безпеки та розвитку *міжнародного права*. Однак Е. м. зазнала онтол. критики з боку політ. реалізму, який поставив під сумнів саму можливість існування універсал. цінностей в основі зовн.-політ. діяльності учасників міжнар. відносин, а згодом була відкинута прихильниками наук. підходу через неможливість їх поєднання з прагненням перетворити теорію міжнар. відносин у дисципліну, що підкоряється вимогам суворої наук. верифікації та політ. незаангажованості дослідника. У сучас. теорії міжнар. відносин, незважаючи на присутність елементів нормативності в більшості заг.-визнаних парадигмах, Е. м. залишається атрибутом т. зв. теорій серед. рівня, до яких належить концепція дослідж. миру або «фемініст. перспектива».

А. А. Субботін

Етика нормативна (Е. н.) – сукупність норм, настанов, вимог моралі, об'єднаних певною філософсько-світоглядною концепцією чи релігійним віровченням і орієнтованих на діяльне, поведінкове втілення; розділ теоретичної етики, який досліджує й обґрунтовує подібну сукупність. Першими норматив. моделями моральніс. поведінки, що узагальнювали безпосеред. досвід люд. стосунків, були заповіти прашурів, вислови мудреців, повчання пророків. Е. н. завжди пов'язана зі сферою свідомого, відрефлектованого, належного,

пошук якого має крайні полюси у вигляді етич. догматизму та етич. релятивізму. Відносність морал. законів в антич. світі вперше осмислили софісти. Виокремлення Аристотелем Е. як особливої філос. науки призвело до закріплення за нею норматив. соц.-регулятив. функції. Остання реалізується за допомогою морал. ідеалу, теоретично обґрунтованих уявлень про нормативно належне. Е. н. актуальна за умов цінніс. криз, вичерпаності або ослабленості продуктивно-узагальнювал. можливостей повсякден. свідомості й регулятив. потенціалу звичаїв та традицій. За певних умов вона тяжіє до побут. повчання, її елементи завжди присутні в моралізатор. літ-рі. Протягом багатьох століть нормативно-етичні приписи втілювалися у змісті худож. творів. Упродовж усього розвитку класич. філософії етична нормативність залишалася її істот. темою. Практ. філософія виробила широкий діапазон форм – від рапсодич. роздумів («Досліди» М.-Е. де Монтеня) до ціліс. систематич. життєвчення («Етика» Б. Спінози). Категорія «вище благо» визначала як телеологічно, так і теологічно орієнтовані системи Е. н., проте її зміст пов'язували з діаметрально протилеж. засадами (земне і небесне, сакральне і профанне, людське і Божественне). Для реліг. Е. найвищим ідеалом-зразком поставали якості, вчинки і настанови засн. відповід. релігій (Будди, Ісуса Христа, Мугаммеда). Тлумачення подібних взірцевих проявів добродійності дає можливість виділити найважливіші для релігії якості (віра, упокорення, терпіння, милосердя та ін.) і норми поведінки (виконання ритуалів, роздавання милостині, заборона крадіжок, убивств), світоглядні настанови та принципи (вина, гріх, розкаяння, страх, фаталізм, аскетизм тощо). Категорія «заг. благо» стала засадничою для ціннісно-рац. обґрунтування й нової логіки нормативності, яка втілена в різних варіантах концепції сусп. договору (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо). І. Кант, започаткувавши деонтол. напрям Е., заклав основи як Е. принципів, так і етич. формалізму. Категоричний імператив має ціннісне визначення поряд із суто формал. апеляцією до універсал. самозаконодавства всіх розумних істот. Розмежування аксіології та деонтології, співвідношення добра і блага стали темами гострих дискусій 2-ї пол. 19 – поч. 20 ст. Ціннісно-нормативні аспекти є досить суттєвими в гуманіст. Е., Е. самореалізації, косміч. телеології, феліцитології та ін. Разом з тим впливовим стає заперечення нормативності як характеристики етич. теорії. Насамперед, це стосується соціології, зорієнтованої на виведення належного з суцього ([Е. Дюркгайм](#) та ін.); широкого розвитку набуває дескриптивна Е. Прескриптивну Е. виводять за межі наук. знання в аналітич. філософії, метаетиці, неопозитивізмі. Розширення простору вільного вибору, зменшення контролю сусп. думки над поведінкою індивідів, охорона законом свободи думки, совісті, релігії, переконань призвели до зменшення соц. значущості конвенційної Е. н. У зв'язку з пропагандист. зловживанням етич. нормативністю, характерним для тоталітар. режимів, Е. н. часто розглядали як архаїч. компонент філософії, репресивну соц. силу. Разом з цим навіть намагання створити т. зв. мораль без норм в екзистенціалізмі, ситуаційній Е. ніколи не призводили до утвердження абсолют. децизіонізму. В цілому всі етичні напрями, що проголошували свій понаднорматив. статус (метаетика, позитивізм, дескриптивізм,

емпірична Е. та ін.), не могли уникнути питання про нормативне як мотив етично відповідал. вчинку. У 1970–90-і рр. на тлі зростаючої аномії, легалізації маргінальності, зниження впливу звичаїв і традицій виникали умови для реактуалізації Е. н. Започаткована [М. Вебером](#) Е. відповідальності набула розвитку в неоконсервативній Е. Г. Йонаса та ін. Нові основи нормативності в межах неklasич. філософії закладають дискурсивно-комунікатив. реконструкцією практ. розуму в трансцендентал. прагматиці (К.-О. Апель, Ю. Габермас). Загострення глобал. планетар. проблем актуалізувало розроблення нових принципів Е. н. (стримування, обмеження, перестороги).

А. М. Єрмоленко

Етика соціальної роботи (Е. с. р.). Соц. роботі як особливому виду профес. діяльності властива сукупність ідеалів і цінностей, що склалися в процесі становлення принципів і норм поведінки фахівців. Е. с. р. регулює поведінку соц. працівників таким чином, щоб вона зміцнювала їхній авторитет, допомагала у повсякден. діяльності налагоджувати співпрацю з клієнтами, колегами, представниками сусп., держ. і недерж. організацій та установ. Разом з тим вона спрямована на захист інтересів клієнта. Е. с. р. базується на етич. принципах і цінностях. Етичні принципи розкривають зміст соц. діяльності, виражають вимоги до морал. сутності соц. працівника, його профес. призначення та характеру взаємин з іншими (повага гідності кожної людини, довіра та взаємодія у вирішенні проблем клієнта, конфіденційність тощо). Вони забезпечують заг. спрямованість діяльності і є основою (критерій моральності) для окремих норм поведінки. Етична цінність – морал. орієнтири діяльності соц. працівника; ідеї та переконання, якими він керується у прийнятті рішень (люд. життя, справедливість, рівність та ін.). Осн. категоріями Е. с. р. є етична свідомість та етична культура. Етична свідомість соц. працівника – відображення його соц. діяльності, що виникає у процесі профес. стосунків. Її трактують як особливу форму усвідомлення фахівцем соц. необхідності, при цьому поведінку і діяльність розглядають з боку їх морал. цінності. Найвищим мірилом цінності вчинку є благо суспільства, клієнтів та соц. працівників. Етична культура – сукупність форм профес. поведінки соц. працівника (в спілкуванні з клієнтами, колегами), в яких знаходять зовн. вираження морал. та естетичні норми цієї поведінки. Етична культура охоплює зовн. та внутр. культуру соц. працівника: етикет, правила поводження з клієнтами (ввічливість, тактовність, увага); культуру побуту (характер особистіс. потреб та інтересів, організація влас. часу); естетичні властивості міміки і пантоміміки, рухів тіла (грація); культуру мовлення, уміння грамотно, зрозуміло висловлювати думки.

Д. М. Годлевська

Етика судова (Е. с.) – вид професійної етики, що становить сукупність норм поведінки професійних учасників кримінального, цивільного, господарського, адміністративного чи

інших видів судочинства. Це також наука, вчення про морал. засади, норми профес. діяльності суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, яка досліджує морал. основи процесуал. норм, а також морал. шляхи їх застосування у розслідуванні кримінал. справ, судовому розгляді кримінал., цивіл., госп., адм. та ін. справ. Процесуал. закон визначає форму і зміст провадження у справі, Е. с. – морал. основу діяльності та поведінки судді, прокурора, слідчого, адвоката. Ці засади тісно взаємопов'язані між собою. З'ясування морал. значення процесуал. норм сприяє правильному їх застосуванню. Багато процесуал. норм, зокрема основополож. (серед яких – вимога всебіч., повного та об'єktiv. дослідж. обставин справи, заборона домагатися показань обвинуваченого та ін. осіб, які беруть участь у справі, шляхом насильства, погроз й ін. незакон. заходів, незалежність суддів і підкорення їх тільки закону, забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист і презумпція невинуватості, забезпечення прав людини на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність житла, таємницю листування, телефон. розмов, телеграф. та ін. кореспонденції, поваги до гідності особи, невтручання в її особисте і сімейне життя, забезпечення свободи особи від самовикриття, викриття чл. її сім'ї чи близьких родичів), мають яскраво виражений морал. аспект, що посилює їх дію. Суворе дотримання морал. норм забезпечує справедливість у діяльності слідчого, прокурора, суду, що є необхідним для ефективності процесуал. діяльності й підтримання високого авторитету органів розслідування, прокуратури, суду. Цим пояснюється створення різних правил і кодексів профес. діяльності суддів, прокурорів, адвокатів та ін. профес. учасників судочинства у межах як однієї країни, так і співдружності країн, напр., Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (ухвалений 34-ю сесією ГА ООН 1979), Заг. кодексу правил для адвокатів країн ЄС (прийнятий делегаціями 12-ти країн у Страсбурзі 1988), Європ. настанов з питань етики та поведінки прокурорів (прийняті Конф. ген. прокурорів Європи 2005), Кодексу профес. етики судді (затв. з'їздом суддів України 2002).

В. П. Шибіко

Етика християнська (Е. х.) – богословське вчення про мораль, засноване на моральних принципах і нормах Біблії, головним чином Нового Завіту. Провід. у системі Е. х. є морал. заповіді Нагірної проповіді, зокрема християн. любов. Важливе місце відведено також заповідям Декалогу. Осн. ідеї Е. х. базуються на вченні про добро і зло, гріх і спокуту, Божу благодать, про прийняття страждання як засобу очищення, піднесення духу над плоттю та ін. Одним з найважливіших в Е. х. є образ Ісуса Христа, який показав світові приклад праведності, вчив людей благород. життю, прийняв на себе їхні гріхи і своєю мученицькою смертю на хресті спокутував їх. Шлях спасіння, згідно з Е. х., – це життя в Христі і з Христом. Е. х. висуває низку християн. чеснот (на противагу їм вказує й на пороки), осн. з яких є тріада – віра, надія і любов. Важливе місце відведено й таким чеснотам, як смирення і послух, непротивлення злу і всепрощення. Е. х. має знач. вплив на культуру, побут, сім'ю,

звичаї і традиції народу. Існують специфічні риси в етич. вченнях *православ'я*, [католицизму](#) та *протестантизму*.

П. І. Косуха

Етноетика (від [етно...](#) та [етика](#)) – вплив [етнокультури](#) на моральні ціннісні орієнтації, етичні поняття і принципи; прикладна етика, яка полягає у застосуванні етичних принципів та норм до міжетичних і міжнаціональних взаємин. У першому значенні етноетику іноді протиставляють макроетиці. У статті «Етноетика та універсалістська макроетика: суперечність чи доповнювальність» (вміщена у кн. А. Єрмоленка «Комунікативна практична філософія», К., 1999) К.-О. Апель наголошує на взаєм. доповнювальності універсал. етич. принципів та морал. уявлень, почуттів і етич. норм, закорінених в етнокультурі даної нації. Цінність універсал. принципів, основу яких складає поцінування культур. різноманітності світу, полягає у протидії процесам, що загрожують існуванню самотут. культур. Але універсал. принцип поваги до культур. самотутності будь-якого народу залишається занадто абстрактним, якщо не містить настанови на симпатичне входження у світ самотут. культури. Йдеться не тільки про культурне збагачення, не кажучи вже про звичайну цікавість до екзотики, а й про практичні дії. Нехтування унікал. особливостями культури може призвести до неусвідомленого, ненавмис. завдання їй шкоди у міжнар. екон. чи інформ. діяльності. Етноетика у другому значенні – Е., покликана забезпечувати порозуміння у міжетніч. та міжнац. взаєминах – має поєднувати певні універсал. принципи з настановою на поцінування особливостей певної культури – [етносів](#), [націй](#), [цивілізацій](#). Джерела етноетики – у спробах поширити етичні норми, призначені регулювати міжіндивід. взаємини, на взаємини між групами – біол. (расами, статями), реліг., мовними тощо. Існували світоглядні (ідеол.) та методол. перешкоди для її становлення. До світоглядних належать домінування просвітн. парадигм у філософії та ліберал. орієнтація на поцінування особи як основи соціол. та політ. побудов. Просте перенесення універсал. етич. норм на якісно відмінні суб'єкти взаємин, на спільноти, не могло бути успішним. Методол. перспектива для сучас. дослідж. з етноетики з'явилася унаслідок появи соціальної психології та її відгалуження – [етнопсихології](#), [герменевтики](#) з наголосом на проблемі «чужих» світів, теорії комунікатив. дій з її етич. складником – Е. спілкування. Важливою методол. передумовою стала поява «глибинної» соц. психології – дослідж. підсвідомих колектив. утворень. Сучасні дослідж. з етноетики полягають не тільки і не стільки в обґрунтуванні норм міжетніч. і міжнац. взаємин, скільки у вивченні питань на межі етноетики та етнопсихології. Осн. причина конфліктів у міжетніч. та міжнац. взаєминах – інерція стереотипів, комплексів та егоїстич. групових інтересів – ідеологій у марксист. розумінні слова (як «хибної свідомості»). У пострад. респ. цю «хибну свідомість» люди успадкували від комуніст. режиму, який під виглядом «інтернаціоналізму» культивував стереотипи рос. *шовінізму*. Здійснювана Рос. імперією, а потім комуніст. режимом політика [етноциду](#) полягала у нищенні культур. самотутності нерос. народів та

їхньої нац. самосвідомості. Наслідком такої політики стало домінування стереотипів нац. нігілізму у масовій свідомості громадян сучас. України. Практич. актуальність етнетики в сучас. Україні має бути спрямована на досягнення громадян. консолідації через долання стереотипів нац. самозневаги та зневаги до культур. самобутності укр. нації. Теор. обґрунтування етнетики та рівень етнопсихол. дослідж. у сучас. Україні перебувають у початк. стані: більшість публікацій на цю тему публіцист. характеру – без серйоз. проникнень у колективні утворення на рівні підсвідомості; іноді статті містять елементи «хибної свідомості», коли авторам не вдається подолати стереотипи нац. нігілізму. Проте з'являються публікації, написані на наук. рівні без злості, ідеол. упереджень.

В. С. Лісовий

Рекомендована література

1. Левинський В. Етика і соціалізм. Прага, 1922;
2. Етика і естетика: Міжвідом. наук. зб. К., 1971. Вип. 10;
3. Гайдай М. М. Народна етика у фольклорі східних і західних слов'ян: Проблема добра і зла. К., 1972;
4. Памятники этической мысли на Украине XVII – первой половины XVIII ст. К., 1987;
5. Лук М. І. Етичні ідеї в філософії України другої половини XIX – початку XX ст. К., 1993;
6. Етос і мораль у сучасному світі. К., 2004;
7. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій. К., 2006.
8. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / Пер. с англ. и франц. Москва, 1990;
9. Экологическая антология: Экол. произведения запад. авторов / Пер. с англ. Москва, 1992;
10. Хесле В. Философия и экология / Пер. с нем. Москва, 1994;
11. Борейко В. Е. Прорыв в экологическую этику. К., 2003;
12. Марушевський Г. Етика збалансованого розвитку. К., 2008.
13. Леоненко В. В. Профессиональная этика участников уголовного судопроизводства. К., 1981;
14. Кобликов А. С. Избранное: Юридическая этика. Военные суды России. Москва, 2005.

Бібліографічний опис:

Етика / В. А. Малахов, Г. Б. Марушевський, А. А. Субботін, А. М. Єрмоленко, Д. М. Годлевська, В. П. Шибіко, П. І. Косуха, В. С. Лісовий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18041>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).